

NUNNAPOLKU TURUSTA NOUSIAISIIN

Kirjoittanut AULIS OJA

Parikymmentä vuotta sitten ilmestyneessä Maarian pitäjän historiassa esittelin mm. kaksi Turun seudun muinaistietä, Turusta Satakuntaan johtaneen Airikintien ja Nousiaisista Satakuntaan johtaneen Sant-Henrikintien. Nimien alkuperästä arvelin, että Airikintien nimi olisi jossakin yhteydessä ns. ensimmäiseen ristiretkeen ja sen johtajaan Pyhään Eerikkiin (Airik), Sant-Henrikintien nimi taas saman ristiretken toisen johtajan Pyhän Henrikin ruumissaaton kulkureittiin Köyliöstä Nousiaisiiin.¹ Kaksi tulevaa akateemikkoä kiinnitti pian kirjan ilmentettyä huomionsa noihin muinaisteihin, Kustaa Vilkuna Airikintiehen ja Martti Haavio Sant-Henrikintiehen. Kumpikaan ei tyytynyt minun tulkintayrityksiini, vaan Vilkuna selitti Airikintien Ruotsin muinaisten kuninkaiden valtakunnankierrollaan eli eriksgatallaan Suomessa käyttämäksi reitiksi, kun taas Haavio tulkitsi Sant-Henrikintien keskiaikaiseksi pyhiinvaellustieksi Pyhän Henrikin kuolinpaikan Köyliön ja hänen ensimmäisen hautapaikkansa Nousiaisten välillä.² Suoraan sanoen olen vahvasti vakuut-

¹ AULIS OJA, *Keskiajan ja 1500-luvun Maaria (Maarian pitäjän historia I, 1944)*, s. 191—197.

² MARTTI HAAVIO, *Piispa Henrik ja Lalli (1948)*, s. 224—238. — KUSTAA VILKUNA, *Kihlakunta (Virittäjä 1951)*. — KUSTAA VILKUNA, *Eriksgata (Kulturhistoriskt lexikon för nordisk medeltid IV, 1959)*.

ensimmäisille kymmenluville saakka noudatellut samaa reittiä. Tämä talvitie oli niin käytetty, että raumalaiset ja laitilalaisetkin kulkivat sitä myöten Turun-matkoillaan. Ja käytössä sama reitti on yhä vieläkin, ei enää niinkään talvitienä, vaan autoteiksi muuttuvien tilusteiden ketjuna.

Tiedustellessani mv. Lankilalta, oliko Nunnapolun varrella entisaikaan muitakin kirkollisaiheisia paikannimiä, sain tietää, että ainakin Killinvahan kylässä oli aivan polun vieressä Nunnalähteeksi kutsuttu luonnonlähde ja Lankilan kylässä jonkin matkaa joesta etelään Pispanmäeksi kutsuttu kallio.

Jo näistä perimätiedoista käy vakuuttavasti ilmi, että Nunnapolku on ollut ylimuistoisista ajoista saakka Nousiaisten kirkolta Turkuun johtanut, sekä suvi- että talvitienä käytetty kulkureitti. Vanhimmat asiakirjoista tapaa-
mani merkinnät tiestä ovat kuitenkin peräisin vasta 1700-luvun jälkipuoliskolta. Maskun ja Nousiaisten käräjäkunnan kihlakunnanoikeuden pöytäkirja 5. 4. 1766 kertoo, että nousiaislaiset ja eräät maskulaisetkin kulkivat suvisin tietä, joka johti Lankilan kylän Lyngön ja Raudun niittyjen kautta Ruskolle. Ja Lankilan kylän isojakokartasta 1796 ilmenee, että Killinvahasta Ruskolle vienyt talvitie tuli Lankilan alueelle läheltä Lellorvon rajapaikkaa, kulki kylän talojen ohi, meni joen yli Santaniitun luona olleesta sillasta sekä jatkoi matkaansa Lyngön ja Raudun niittyalueiden kautta Ruskon Hujalan puolelle. Sekä suvi- että talvitie noudattelivat siis täsmälleen samaa suuntaa. Vain sen verran oli eri vuodenaikoina eroa tien reitillä, että suvitie kulki Lyngön ja Raudun niittyjen syrjästä, mutta talvitie oikaisi suoraan niittyjen yli.³

³ Maskun Lankilan Itätalon arkisto. Ote Maskun ja Nousiaisten kihlakunnanoikeuden pöytäkirjasta 5. 4. 1766, § 48. — MHA. A 60: 28. — VÄINÖ PAALASMAAN kirjassa Piirteitä Ruskon pitäjän menneisyydestä (1932, s. 65—66) ilmoitetaan vuoden 1742 tuomiokirjassa olevan jopa 1500-luvun tietoja Maskun Lankilan ja Ruskon Hujalan välisestä van-

Vaikka kuvatunlaisten, varsinaisiksi maanteiksi muodostumatta jääneiden vanhojen kulkureittien ikää onkin yleensä vaikeata määrittellä, tässä tapauksessa kenties voivat tulla avuksi edellä mainitut suvitien valtavat kivi-laatat. Eri puolilta maatamme on näet tietoja eräistä toisista vanhoista kiviteistä, joiden ikä on melko tarkasti saatavissa selville. Niinpä siitepölytutkimuksen avulla on todettu, että Vähänkyrön Saarenpään kylän Jättiläistentie, joka yhdistää toisiinsa kaksi rautakautista hautapaikkaa, on rakennettu noin v. 600 j.Kr. Laitilan Kirkkeenlinnan ja Hautvuoren muinaislinnojen välisen kivitien taas voi ilman muuta olettaa periytyvän viimeistään 1100-luvulta sekä Paattisten Ikkalan ja Pöytyän Vauranojan varhaiskeskiaikaisten tienvarsivarustusten välisen kivitien viimeistään 1200-luvulta. Paimion Hiidenalasta Meriniitun keskellä sijainneeseen Herrankartanoon johtanut kivitie vihdoinkin on aivan varmasti peräisin 1500-luvulta, jolloin siellä sijaitti Herrankartanon eli Engesholmin kuninkaan-kartano.⁴

Sanottujen kiviteiden tarkastelu siis osoittaa, että tämäntyyppisiä teitä on maassamme rakennettu kaukaa esihistorialliselta ajalta aina uuden ajan alkuun asti. Kysymyksessä oleva Nunnapolku tuskin kuitenkaan voi olla

hasta ratsupolusta, mutta allekirjoittanut ei ole onnistunut näitä tietoja löytämään sen paremmin Maarian—Raision—Naantalın—Ruskon kuin Maskun—Nousiaisten—Vahdonkaan käräjien pöytäkirjoista.

⁴ KUST. KILLINEN, Muinaisjäännöksiä Vehmaan kihlakunnassa (Suomen Muinaismuisto-Yhdistyksen Aikakauskirja VII, 1885), s. 133. — A. BJÖRCK, Muinaismuistoja Piikkiön kihlakunnassa (SMYA VIII, 1887), s. 46. — HJALMAR APPELGREN, Suomen muinaislinnat (SMYA XII, 1891), s. 44. — AARNE ÄYRÄPÄÄ, ”Jättiläisten tie” Vähänkyrön Saarenpään kylässä (Kotiseutu 1935). — MARTTI SALMI, Vähänkyrön Saarenpään kylän ”jättiläisten tien” geologinen iänmääräys (Suomen Museo 1944). — AULIS OJA, Varsinais-Suomen takamaan tarulinnat (Turun Historiallinen Arkisto IX, 1945), s. 156. — AULIS OJA, Marttilan pitäjän historia (1959), s. 202—203.

peräisin esihistorialliselta ajalta, koska Nousiaisista Räntämäkeen varmaan kuljettiin silloin Nousiaisten Nummen ja Maskun Humikkalan muinaiskylien kautta vienyttä maantietä eikä asumatonta korpitaivalta pitkin. Jos taas Nunnapolku olisi rakennettu Paimion Herrankartanon kivitien tavoin vasta uuden ajan puolella, siitä varmaan olisi säilynyt nimenomaisia perimätietoja. Näin ollen näyttää siltä, että polku on katolisen keskiajan tuotetta.

Olisi houkuttelevaa ilman muuta väittää jo itse Nunnapolun nimen todistavan tien keskiaikaista kirkollista tarkoitusta samaan tapaan kuin nimi Huovintie todistaa eräät toiset silloiset tiet nimenomaan sotilasteiksi. Tässä on kuitenkin se vaikeus, että katolisen ajan nunnien muiston hävittyä kansan mielestä koko sana nunna on luterilaisten esivanhempiemme kielenkäytössä kummallisesti muuntunut merkitsemään jättiläistä. Sanotaanhan suuria kivistä tehtyjä sokkelolatomuksia eli ns. jatulintarhoja monin paikoin maatamme myös nunnantarhoiksi. Ja ovathan esim. Maariassa tarinat kertoneet Virusmäen Nunnainvuoren laajan jääkautisen kivikon olleen nunnien rakentaman ja Räntämäen Nikusvahaksi kutsutun ison siirtolohkareen niinikään nunnan Nunnainvuorelta kohti Maarian kirkkoa paiskaaman.⁵ Näin ollen nimi Nunnapolku voisi johtua yksinkertaisesti vain tien suurista kivilaatoista samalla tavoin kuin edellä mainitun Vähänkyrön vastaavanlaisen tien nimi Jättiläistentie.

Kaikesta tästä huolimatta on kuitenkin luultavampaa, että Nunnapolun nimi on peräisin jo siltä ajalta, jolloin nunna-sanana alkuperäinen kirkollinen merkitys vielä kuului elävään todellisuuteen. Tähän näyttäisi viittaavan polunvartisen Nunnalähteen ja vieläkin selvemmin Pispanmäen nimi. Kaikki kolme sanottua paikannimeä näet selityisivät täysin luontevasti siinä tapauksessa, että tie olisi

⁵ A. M. TALLGREN, Varsinais-Suomen esihistoria (1931), s. 146.

jollakin tavoin ollut tekemisissä sekä nunnien että jonkun piispan kanssa. Ja kun kerran on kysymyksessä Pyhän Henrikin ensimmäisen hautapaikan Nousiaisten ja hänen toisen hautapaikkansa Turun välinen oikotie, ehdottomasti yksinkertaisin ratkaisu arvoitukselle olisi se, että niin Nunnapolku kuin Nunnalähdekin oli saanut nimensä Turusta Nousiaisiin ja sieltä Köyliöön matkanneiden pyhiinvaeltajien joukossa olleista nunnista ja että Pispanmäki oli paikka, jossa pyhiinvaeltajat luulivat näkevänsä jonkin rakkaaseen marttyyripiispaan liittyvän muiston. Tällä tavoin tulisi selitettyksi myös tien laatoitus. Niinkuin hyvin tiedetään, muinaiset ratsupolut nimittäin varustettiin upottavilta kohdilta yleensä joko kapula- tai santasilloilla, kun taas jalkapoluille kuuluivat pitkospuut ja kiviset astuimet. Nunnapolun pitkät kivilaatat sopisivat mainiosti keskiaikaisten kirkonmiesten asetuttamiksi, koska katolinen kirkkohän hyötyi pyhiinvaeltajista hiukan samaan tapaan kuin meidän aikamme yhteiskunta turisteista.

On vielä olemassa yksi maskulainen paikannimi, joka jollakin tavoin liittyy juuri pyhiinvaellukseen ja joka siten omasta puolestaan tukee käsitystä Nunnapolun toivoretkeläisluonteesta. Tämä nimi on Herranpiltinkankare eli Herranpiltinpaltta, joka mainitaan Maskun Juvan, Kilmingtonin ja Lankilan kylien yhteisen rajapaikan nimenä sanottujen kylien isojakokartoissa 1790-luvulla.⁶ Tosin sanottu rajapaikka on noin kilometrin päässä Nunnapolusta Maskun kirkolle päin, mutta mikään ei estä mahdollisuutta, että polku olisi näillä tienoin käsittänyt kaksi haaraa, joista toinen olisi kulkenut Herranpiltinkankareen kautta. Joka tapauksessa ainoa luonnollinen selitys tuolle nimelle on se, että paikalla on muinoin katolisena aikana ollut Jeesus-lasta eli Herran pilttiä sylissään pitävän ma-

⁶ MHA. A 60: 23 ja A 60: 28.

donnan kuva. Tällaisia teiden varteen pystytettyjä pyhäinkuviahan on katolisissa maissa yhä meidänkin päivinäme vaikka kuinka paljon.

Siinä tapauksessa, että edellä esitetty teoria pitäisi paikkansa, meiltä Suomestakin olisi osoitettavissa oman kansallispyhimyksemme palvontaan liittynyt täydellinen pyhiinvaellusreitti: Turusta Pyhän Henrikin haudalta Nunnapolkua pitkin Nousiainiin hänen entiselle haudalleen, sieltä Sant-Henrikintietä pitkin Köyliöön hänen kuolinpaikalleen ja sieltä Airikintietä pitkin takaisin Turkuun.

REFERAT

Archivrat, Dr. AULIS OJA: Der Nonnensteg von Turku nach Nousiainen

Es ist bekannt gewesen, dass aus Köyliö, dem Platz wo der Nationalheilige des mittelalterlichen Finnlands seinen Märtyrertod fand, in katholischer Zeit ein Wallfahrtsweg genannt der Sant-Henriksweg nach Nousiainen, dem ersten Ruheplatz des Märtyrerbischofs führte. Es scheint, als hätte auch von Nousiainen nach Turku, in dessen Domkirche die Gebeine des Heiligen aus der Kirche zu Nousiainen 1290 übergeführt wurden, ein ähnlicher Wallfahrtsweg, genannt der Nonnensteg, geführt. Der Weg war an tiefliegenden Stellen mit grossen Steinplatten gepflastert. In der Nähe des Weges kommen Namen mit kirchlichen Motiven vor, z.B. Nunnalähde (Nonnenquelle), Pispänmäki (Bischofshügel) und Herranpiltinkankare (Anhöhe des göttlichen Kindes). Auf der zuletzt genannten Stelle wird es ein Madonnenbild gegeben haben, auf das der Namen hinweisen mag.